

שבפועל לא נשאר הרבה זמן להתעמקות ולחידוש. "אני רוצה שהלומדים יוכלו לרוץ קדימה בלימודים. זה כמו לטעון שעדיף ללמוד מדף בלוי וקרוע בשביל העמל. אין זה כך. עדיף שמי שמתקשה יוכל להבין על נקלה את פשט הדברים ויוכל לעמוד בעיון הדברים".

שהתירוצ לא יישמע

מאיפה היה העוז והאומץ לכתוב פירוש חדש, אתה לבדך?

"נכון, כתיבת פירוש חדש לתלמוד נשמעת כמו דבר נועז מאין כמוהו. ועם זאת ברור כי פרשנות חדשה לתלמוד הריהי בעצם אחד הדברים השגורים והמצויים ביותר, דבר הנעשה בכל הדורות על ידי אלפי אנשים. כל ראש ישיבה האומר שיעור בגמרא, כל אב הלומד פרק אחד עם בנו הקטן – כל אלה עוסקים בביאור לגמרא. בעצם הגמרא עצמה אינה בבחינת ספר גמור ושלם שאפשר לקרוא בו בקלות; אין היא אלא ראשי פרקים של התורה שבעל פה, אתגר שכל כולו בבחינת 'אידך זיל גמור'.

"גם הביאור הזה צמח בעצם מתוך הוראה שבעל פה ובמובן מסוים הכוונה כאן היא להיות כעין שיעור של הסברה בעל פה – שנכתב ונדפס, כדי שיוכל להגיע לקהל רחב יותר".

ומה רע בפירוש רש"י המקובל מדורי דורות?

"מי לנו גדול מרש"י, שאמר לנכדו הרשב"ם שאילו היה לו זמן, היה צריך לכתוב פירושו מחדש 'לפי הפשטים המתחדשים בכל יום'. בכל עת מתחדשים דברים, בכל דור משתנה הסגנון, בכל דור עולות בעיות חדשות ושאלות חדשות. והדורות מתמעטים והולכים וצריכים יתר ביאור ויתר הסבר. ואם בכל הדורות כן, בדורנו שלנו על אחת כמה וכמה. יש רבים שהתרחקו מהמקורות ואם יש עדיין זיק של קרבה לתנ"ך, התלמוד נותר לגביהם כספר החתום.

"אוצרות התורה שבעל פה, שהם חוט השדרה של המסורת היהודית, כמעט בלתי מושגים לרבים בקרב עם ישראל. כל המבנה הרעיוני, העקרונות, מונחי היסוד ודרכי המחשבה. הדור שלנו זקוק לביאור הזה. הרבה אנשים פתחו את הגמרא ולא ידעו בכלל איך לגשת אליה. עד היום היה להם תירוץ שהם לא מבינים ארמית. עם התירוצ הזה סיימנו".

בסופו של דבר, הביאור נולד קודם כול למען אלה שרחוקים, אלה שלא קרו ולא שנו?

"כן. אני הכי שמח כאשר באים אליי אנשים ומספרים שדרך הביאור הזה התקרבו והגיעו ליהדות שלמה יותר.

"ואשר לרש"י, הוא זכה וכתב פירוש שהוא נכון וטוב גם לילד בן חמש, וגם למבוגר בן חמישים. וגם אחרי שאתה לומד בו פעם אחת אתה יכול לשוב וללמוד בו, ולמצוא בו עמקים נוספים. הלוואי והייתי זוכה לכתוב כזה פירוש".

המטרה שלך הושגה? אכן הצלחת במטרה שהצבת לעצמך?

"האם הושגו כל המטרות של המפעל? קשה

לוקח בחשבון את הקשיים והבעיות הכלכליות והלוגיסטיות בהוצאה של ספר כזה".

ברגע האחרון, לפני קו הסיום, פרצו להם אל בימת הספר מפעלי ש"ס מבואר מתחרים. אלו הופקו על ידי ארגונים מיומנים ומסועפים עתירי מומן אשר גייסו עשרות אברכים ששקדו יומם ולילה עד שהפיקו ש"ס מבואר. המתחרים הללו רק המחישו עד כמה היה גדול מפעלו של הרב שטיינזלץ, כאשר הוא לבדו, ללא עזרה כמעט, הוציא לאור ש"ס מבואר אשר לו אופי ואפיון משלו ואשר נפוץ כבר בשלושה מיליון כרכים על פני כל העולם.

"אני לא מצר על כך שקמו מפעלי ש"ס מתחרים", אומר הרב שטיינזלץ, "אם אינה מקנאת בבניה. אנו פרצנו את הדרך, היינו הראשונים לחשוב על הצורך של דורנו להוצאת ביאור לש"ס המתאים לדורנו. במשך הזמן קמו מפעלים נוספים שלכל אחד מהם צורך משלו. לכל אחד אפיון משלו. לא הרי ביאור זה כהרי ביאור אחר. להם יש ביקוש משלהם ועדיין לביאור שלנו ביקוש משלו".

בתחילת הדרך ספגת ביקורת קשה על היומרה להפיק ביאור חדש לתלמוד.

"זכיתי לעידוד רב מרבים מגדולי ישראל. ממורי ורבי, כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש זצוק"ל, מהגרש"י אויערבאך זצוק"ל, מהגר"מ פיינשטיין זצוק"ל ועוד".

היו שטענו שהביאור שלך יגרום להפחתה בעמל התורה, שאף בני תורה יחדלו להתאמץ ולעמול בהבנת הגמרא.

"ראה היום איך אף המתנגדים משתמשים בביאורים חדשים לגמרא. כי הרי לא צריך להשקיע אנרגיה בדברים כמו תרגומי משפטים ותיחומי מילים. הביאור שלי לא רק שאינו מנמיך את הגמרא, אלא במידה מסוימת נותן אפשרות גם להתעמקות ולהתקדמות גדולה יותר.

"הביאור מנסה לפתור בעיקר את הבעיות הטכניות: בעיות השפה, בעיות ההקשר, בעיות הנובעות מן העובדה שהתלמוד איננו ספר מסודר הבנוי בהדרגתיות. כל הבעיות הללו הן בעצם בעיות של כניסה אל התלמוד עצמו. ולצער הלב הרבה פעמים הלימוד בדרך המסורתית מקדיש זמן כל כך רב להתגברות על הבעיות הטכניות, עד

בין מאות הרבנים הגאונים שזכינו לאורם, הרב הגאון רבי עדין אבן ישראל (שטיינזלץ) הוא ללא ספק גאון במובן הישן והטוב של גאונות. הוא שופע בקיאות עוצרת נשימה בבבלי, ירושלמי, הלכה, אגדה, חסידות ועל הדרך גם ברוקחות וטבחות ובשבע חכמות.

עוד אנו בפתח דלתו וכבר מפליג לו הרב לדיון מהלכה לאגדה, מאגדה לחסידות, מחסידות לגאולוגיה, ומשם לנביא וחזרו להיסטוריה ולמדע. מצטט מובאות כלשונן, מקשה ומפרק, עוקר הרים וטוחנם זה בזה, והכול בכהרף עין תוך כדי שאנו מתקיימים עצמנו לשיחה והרב בעיניים תכולות ושובבות מבט בי, מתקין את מקטרתו ובוחן אם כדאי אני שיטריח עלי את מילותיו. גאון ללא ספק אבל כפי שהוא מקדים ואומר: "אין תואר ששנוא עליי יותר מ'הרב הגאון'".

שהלומדים ירוצו קדימה

יותר מכול ידוע הרב במפעלו המונומנטלי ופורץ הדרך על התלמוד הבבלי. זה שקרוי בפיו 'התלמוד המבואר', ו'תלמוד שטיינזלץ' בפי כול. לראשונה הציע הביאור תרגום של התלמוד כולו לעברית מודרנית. כולל ניקוד הגמרא, פיסוקה, הערות עיוניות, מסקנות הלכתיות העולות מהסוגיה, ביאור מילונאי של מילים ומושגים ועוד. את המפעל הזה החל בגיל צעיר בשנות העשרים המאוחרות של חייו, בשנת תשכ"ה, וסיים אותו רק לאחרונה, לפני כשנה ומשהו, בראש חודש כסלו, ל' בחשוון, תשע"א. המסכת האחרונה הייתה מהקטנות שבש"ס דווקא: מסכת תענית. את המפעל הזה בן כ"ד הכרכים החל וסיים כמעט לבדו.

"אם הייתי יודע כמה קשה הדבר ובכמה עמל הוא כרוך, ייתכן ולא הייתי מעז להתחיל במפעל הזה", הוא אומר. "אם הייתי חושד שזה ייקח לי למעלה מארבעים שנה ייתכן ולא הייתי מעז. אבל הייתי צעיר וכשאתה צעיר אתה קצת טיפש ולא

הביאור הוא סיפורה של תנועת התשובה בדורנו. ההתרחקות של העם היהודי ממקורותיו והניסיון להשיב אותו אל בארות התלמוד הם שיצרו את הצורך והכרח בביאור עברי לתלמוד, התפתחותה של תנועת התשובה היא שהביאה להתגברות הביקוש לכן ולפריחת מפעלי הביאורים החדשים, כשם שתנועת התשובה בארה"ב היא שהביאה ללחץ שיצר את הביאור האנגלי לש"ס. אין פלא אפוא שהנחשון בתחום היה הרב שטיינזלץ, שהיה גם מנחשוני החוזרים בתשובה בדורנו.

הרב שטיינזלץ נולד בשכונת קטמון בירושלים להורים חילונים אתאיסטים לחלוטין, "יש שטועים ואומרים עליו שבצעירותו הייתי קומוניסט. אך אני לא זכיתי להיות אידיאליסט כאבי. הוא היה אכן קומוניסט פעיל, אני סתם חילוני".

אביו, אברהם שטיינזלץ, היה חבר לח"י וקומוניסט ואף נסע בשנות השלושים של המאה הקודמת לספרד על מנת להצטרף לבריגדות הבינלאומיות שלחמו במלחמת האזרחים הספרדית נגד הפשיזם.

עם קום המדינה התגוררה משפחת שטיינזלץ במרכז ירושלים, וחרף דעותיו האנטי דתיות שלח האב את בנו לתקופת מה ללמוד בבתי ספר דתיים. "זה היה מסיבות כלכליות גרידא, בשל העוני הרב ששרר בבית", אומר הרב.

כשבגר, נשלח הנער המוחנן ללמוד בבתי ספר חילוניים, שם הצטיין בלימודיו אך בתהליך ארוך והדרגתי שב בתשובה. כאשר חיפש ישיבה בה יוכל ללמוד הגיע לישיבת תומכי תמימים של חב"ד בלוד. "באותה תקופה", אומר הרב, "מי שעסק בקירוב ומי שהיו חלוצי ההחזרה בתשובה היו חב"ד. אף גוף אחר לא עסק בכך. הם היו הראשונים וכך זכיתי להתקרב לחסידות חב"ד ולהכיר את מורי ורבותי המשפיעים והרבי צוק"ל".

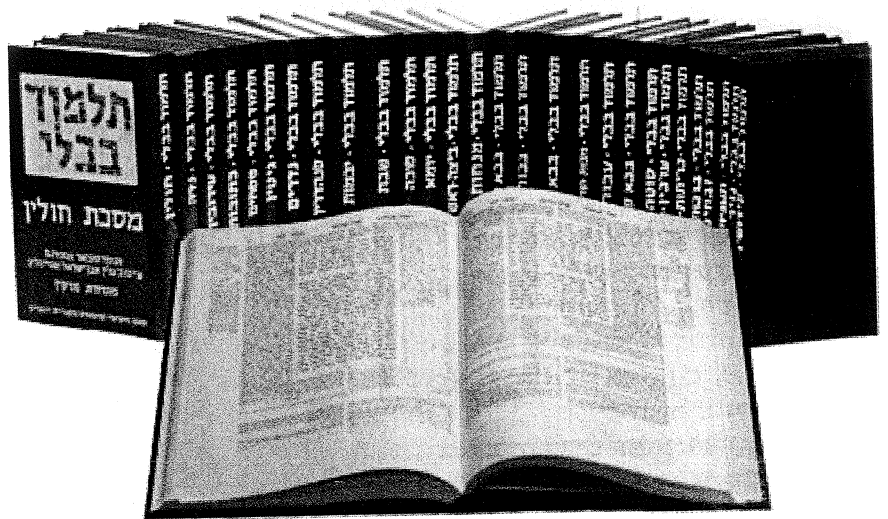
ואתה, מהיכן שורשיך? יש לך מקור חב"די במשפחה?

"לא, דווקא מההיבט החסידי, המוצא שלי הוא מחסידות וורקא, שהייתה אחת החסידויות החשובות של פולין שלפני השואה. אני צאצא ישיר של כ"ק האדמו"ר רבי ישראל יצחק קאליש מוורקא".

צאצא ישיר? היו בעבר כאלה שביקשו להכתיר כ"ק אדמו"ר. ייחוס כדי להיות רבי, כבר יש לך. "חסיד שרוצה להיות רבי אינו חסיד אמיתי. אני משתדל להיות חסיד אמיתי וזה כבר תפקיד לא פשוט".

אם חסיד אתה, מהיכן השכלתנות שלך? כבר אמר הרה"ק ר' נפתלי מרופשיץ, כמה חכמה צריך כדי לקיים 'תמים תהיה עם ה' אלוהיך'. האבן עזרא אומר בתחילת פירושו: 'לא ניתנה תורה לאשר דעת אין לו'.

"אבל האמת היא שמצד אחד יש לי גם ייחוס של גדולי תורה. המהרש"ל, המהרש"א, הפנים מאירות. המהר"ל, רבי עקיבא איגר. צד אחד שלי הוא ליטאי מאוד. הסבא רבא שלי למד בישיבת וואלוז'ין והיה ליטאי מארץ הליטאים אבל גם הוא 'עשה תשובה' ונהיה חסיד. דמו זורם בדמי".

"מי לנו גדול מרש"י, שאמר לנכדו הרשב"ם שאילו היה לו זמן, היה צריך לכתוב את פירושיו מחדש לפי הפשטים המתחדשים בכל יום". בכל דור משתנה הסגנון, בכל דור עולות בעיות ושאלות חדשות. הדורות מתמעטים והולכים וצריכים יותר ביאור והסבר"

"אלפי הספרים נמצאים במקומות רבים ושונים, ממאה שערים ועד קיבוצי השומר הצעיר, מגבעתיים ועד פינלנד. הדבר מלמד כי לגבי אנשים מסוימים אכן נתקיימה המטרה. עוד לומדים מסוגלים לפתוח את התלמוד כבימי קדם, להגות בו או לעיין בתוכו"

ושונים, ממאה שערים ועד קיבוצי השומר הצעיר, מגבעתיים ועד פינלנד. הדבר מלמד כי לגבי אנשים מסוימים אכן נתקיימה המטרה. עוד לומדים מסוגלים לפתוח את התלמוד כבימי קדם, להגות בו או לעיין בתוכו ולמצוא עזר בעבודה שהוקדשה למטרה זו: שיהא התלמוד שוב פתוח להזין את רוחו של כל אדם מ ישראל".

היו גם טענות קשות על הביאור שלך, שלא שמר על צורת הדף. מדוע אכן לא הקפדת על כך? "זו טענה שנולדה מתוך בורות. האם ש"ס וילנא הוא הדפוס היחיד? איזו צורת הדף הייתה לרש"י? לרמב"ם? יש למרא דפוסים רבים עם צורות הדף שונות ומשונות. מבחינה טכנית ש"ס וילנא היה לנפוץ ביותר ולכן גם הקפדתי לציין מסיבות של יעילות את מספור הדף והעמוד בראש כל עמוד. אבל מעבר לזה: איזו קדושה יש בצורת הדף? אבל הבורות גדולה מאוד בכל עניין וכך גם בעניין הזה וכך אינך יכול להבדיל בין קודש לחול, בין עיקר לטפל, הכול מתערבב. דבר שאין בו קדושה אין לקדשו".

ובכל אופן בהוצאות החדשות שלך, שבת לצורת הדף. הצבת את הדף של ש"ס וילנא מול הביאור שלך.

"איני אומר שלא עדיף, ולא יעיל ולא מוסיקי. ודאי שכן. טכנית טוב לשמור על אחדות ועל צורת הדף, אך מה אעשה ובימים שאני התחלתי בעבודתי והוצאתי לאור את הביאור לא היה ניתן מבחינה טכנית לשלב בין הדברים. הרבה התלבטתי בעניין וניסיתי למצוא דרך אך הדבר לא היה ניתן. לכן כאשר הדילמה הייתה לעשות את הפירוש או להקפיד על צורת הדף, השיקול הראשון גבר. שכן אין שום קדושה בצורת הדף. היום הטכנולוגיה התפתחה ואנו מצליחים לעשות גם זאת וגם זאת. זה מועיל ללא ספק אבל מכאן ועד להתייחסות לנושא כאל עניין קדוש, הדבר רחוק".

שהרב יהפוך לרבי

ההקשבה לסיפור התגלגלותו של הביאור וראשון לש"ס בדורנו ממחישה שבעצם סיפורו של

תיאורטיות. לימוד תורה הוא הדקות בדברים שאמר הקדוש ברוך הוא. אתה לומד דברים מפי משהו שאתה אוהב, לא סתם דברים בעלמא. דברים ממי שאהבתך נתונה לו, משהו שאכפת לך מדבריו. משהו שאתה קשור אליו. יש פה אני ואתה – לימוד כחלק מתוך קירבה לקדוש ברוך הוא. כך אתה דבק באינסוף.

"הרי זה העניין, שהקדוש ברוך הוא אינסוף ולכן הוא יכול לעסוק בכל יבחוש ויבחוש, הוא אינסופי ולכן הוא גם שומע אותי. לכן הוא מצוי בכל פרט ופרט. בבחינת 'אין לו לקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה' בכל פרט קטן של הלכה.

"אנו אומרים 'רם על כל גוים ה' על השמים כבוד'. הגויים אומרים שהקדוש ברוך כה גדול, שהוא מצוי בשמי שמי. אבל אנו אומרים 'מי כה' אלוקינו, המגביה לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ'. דווקא מפני שהקדוש ברוך הוא כה גדול, כה אינסופי, לכן הוא מצוי בכל, גם במקום השפל והנמוך והקטן ביותר".

ויש מקום בו השכל נגמר, בו מסתיימת השכלתנות?

"אתה יודע, אני מוסר שיעורים על נושאים רבים ומגוונים אבל על נושא אחד איני מוכן לדבר. על השואה. זה לא משהו שניתן לדבר עליו עדיין, אנו קרובים מדי אל החלל ומתנו מוטל לפנינו.

"עם זאת, אני כן מוכן ללמד את ספר איוב. איוב סובל ייסורים ורעיו מנסים למצוא נימוק ופשר לייסורים שלו ללא הצלחה. אין באמת נימוק רציונלי. עד שמתגלה הקדוש ברוך בסערה ואומר 'מי זה מחשיך עצה במילין בלי דעת'.

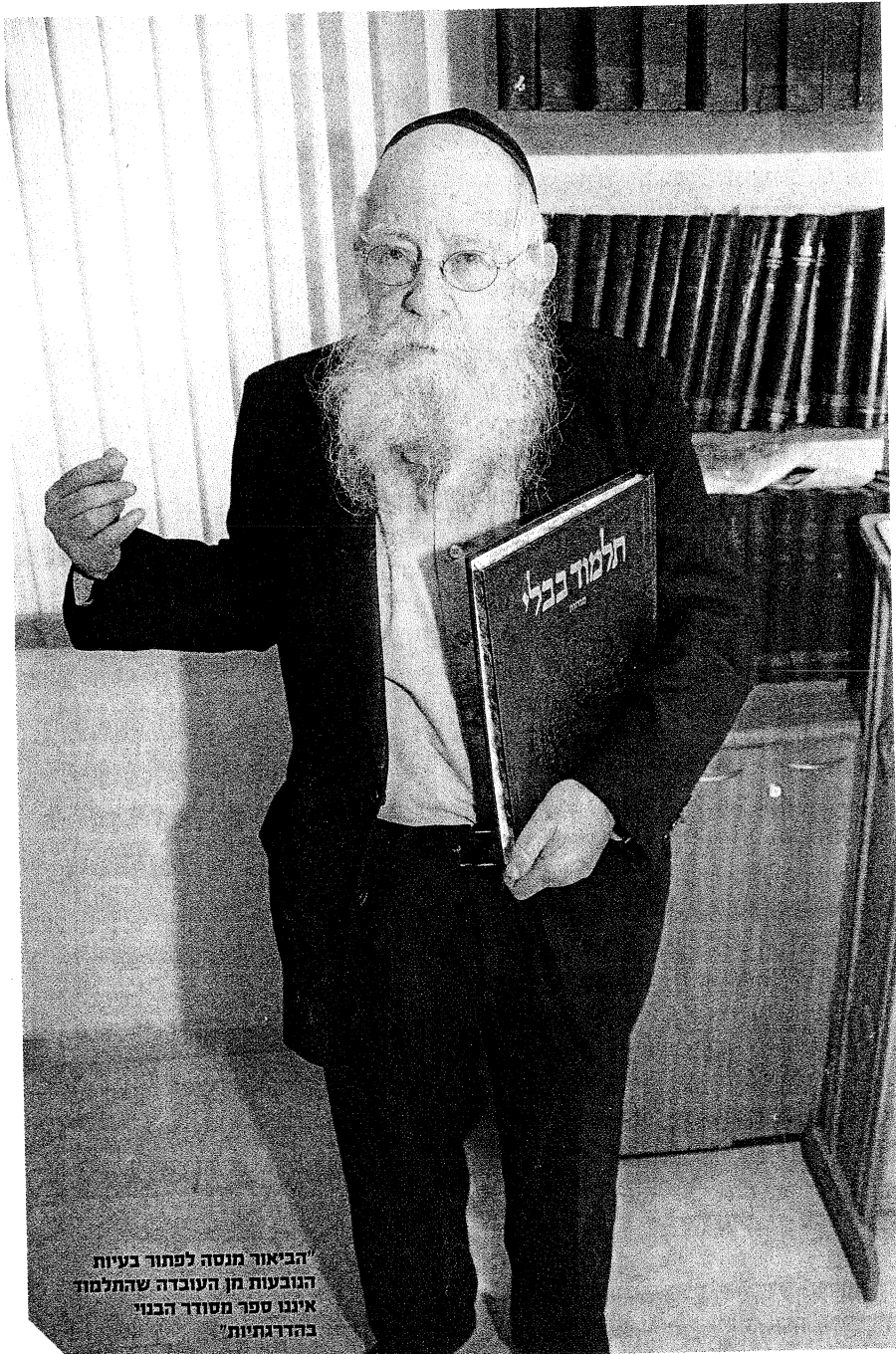
"יש את הביאור הפשטני שהקדוש ברוך הוא אומר לו, מה רחק מחשבותיי ממחשבותיך, אין תוכל להתיימר להבין בכלל את סודות ההשגחה. זו תפיסה פשטנית אך יש כאן משהו עמוק יותר: הקדוש ברוך הוא אומר משהו הרבה יותר גדול מזה. בעצם אינו אומר, אלא שברגע שהקדוש ברוך הוא נוכח, מה יש לשאול בכלל? כשהוא נוכח, כשאתה חש את נוכחותו, כל השאלות בטלות ומבוטלות. אתה מרגיש, הנה הוא כאן. אז מה הטעם בכלל לשאול?".

מה דעתך על תנועת התשובה היום, שצמחה והתפתחה וכוללת רבבות?

"כל הכוח של החזרה בתשובה התחיל עם חב"ד, כולם מחקים את תנועת חב"ד. במשך שנים חשנו, שומרי התורה, שאנו במגננה, אבל היום אנו כבר לא במגננה וזה לא כל כך בגלל הצלחתנו אלא בגלל שהצד השני לגמרי מובס, מצד עצמו.

"היום מדובר בתנועה גדולה אבל עדיין תנועת התשובה לא נכנסה לתוך מוקדי הכוח של החברה. באקדמיה, אין הצלחה; בפוליטיקה, בעיתונות ובכלכלה – יש כאלו שחוזרים בתשובה, אבל לא במוקדי הכוח. אבל אני לא מוכן להתיימש מאיש. אני לא מוכן לחשוב שיש משהו שרחוק מדי. פעם אולי כן. היום כבר לא ואספר לך למה.

"פעם הוזמנתי להרצות במוסד מסוים בדרום לפני אנשי חינוך חילוניים, אנשים בכירים. איני יודע מדוע, אבל יש רבנים המופיעים בפני קהל,

"הביאור מנסה לפתור בעיות הנובעות מן העובדה שהתלמוד אינו ספר מסודר הבנוי בהדרגתיות"

"יש רבנים שפותחים את פיהם והם נוטפים דבש וחלב. אני אומר את אשר על ליבי. קמתי ואמרתי להם שהם נטולי שורשים ונטולי ערכים, שהם אבודים ותלושים, אין להם קשר לעמם, למסורת שלהם. שהם לא משהו. הם בקושי זכר למשהו. הם נעלבו"

ועל מה היה מבוסס תהליך התשובה שלך, הוא בא מתוך הלב או מתוך הראש?

"הראש. ללא ספק. ההכרה דרך המדע, דרך הכרת העולם. הבריאה זועקת שיש כאן אלוהים. אתה מתבונן במציאות וברור שיש בורא לעולם. זה בא מתוך השכל והתבונה אבל מביא לידי הרגשת הלב. כמו שהרמב"ם אומר: 'היאך היא הדרך לאהבתו ויראתו: בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהם חכמתו שאין לה ערך ולא קץ... מיד הוא אוהב ומשבח ומפאד ומתאווה תאוה גדולה לידע השם הגדול'.

שהשאלה תמשיך להישאל

לימוד הגמרא, לימוד התורה אצלך, הוא בנוסח הישיבתי השכלתני, או בנוסח החסידי – שכל או רגש?

"בלימוד תורה אינך עוסק במחשבות

לצעד בטוח

מבצע בין הזמנים

ברכישת זוג נעליים

קבל זוג נעלי ספורט איכותיות במתנה!

בגליית MEN תהנה ממגוון נעליים
איכותיות - ממיטב המותגים
המובילים בעולם וממוינים של
שרות ואחריות ללא פשרות

MEN

הולכים על איכות

יחזקאל 13 ירושלים | טלפון: 02-6710402
שעות פתיחה: א'-ה' 11:00-21:00 ו' 10:00-13:00

WALDLAUER SAUCONY SNS ROCKPORT GEOX ECCO ara

* הנעליים בשווי 200 ש"ח התמנה להמחשה בלבד ובמועד עד ר"ח אילול ממוינים
במסגרת מבצע

הפנתחים את פיהם והם נוטפים דבש וחלב. אני לא מצליח. אני אומר את אשר על ליבי. אז קמתי ואמרתי להם מה אני חושב עליהם: שהם נטולי שורשים ונטולי ערכים, שהם אבודים ותלושים, אין להם קשר לעמם, למסורת שלהם. שהם לא משהו. הם בקושי זכר למשהו. הם נעלבו. מה לעשות, נעלבו.

"קם לו אחד, חילוני גמור וגלוי ראש, ואמר לי בזעם עצום: 'הרב, אתה מזלזל בנו בצורה קשה, אבל דע לך שאני מאמין באלוקי ישראל ובים שתוצב בפניי הברירה למות או לכפור באלוקי ישראל, ביום שיכריחו אותי ללכת לעבוד אלילים אחרים, אמות ואמסור נפשי על כך'. מצאתי אור במקום שלא ציפיתי לראותו ומאותו יום אני לא מזלזל בשום יהודי".

שהפריקט הבא יושלם

היית מקורב מאוד לגדולי ישראל ובראשם לכ"ק האדמו"ר מליובאוויטש זצוק"ל.

"זכיתי. אני זוכר את הפעם הראשונה בה ביקרתי אצל הרבי זצוק"ל. הוא היה אדם שלם. הידע אתה מה פירושו של אדם שלם? אדם גדול בכל תחום, אבל לא גדול במובן של זה יותר גדול מזה אלא ברמה אחרת לגמרי, אדם עם שלמות בכל תחום. לא היה כמוהו בדורנו. זכיתי גם לראות אצלו סיפורי מופת המתגלגלים אצלנו במשפחה".

מספרים שהיית מהיחידים שזכו אצלו ל'יחידות' שנמשכה שעות ארוכות.

"זכינו. היה ניתן לדבר עמו בכל תחום, בכל נושא. והיכולות שלו היו מופלאות".

מתי היית אצלו בפעם האחרונה?

"בפעם האחרונה שהייתי אצלו, זה היה בחג השבועות שנת תשנ"א, אני עברתי לפניו לקבל כוס של ברכה והוא אמר לי: 'וי ליינג מיר לעבן דארף מען אריין כאפן' - כל זמן שאנו חיים עלינו לחטוף. נבהלתי מהאמירה הזו. חשבתי שהוא מתכוון אליי. האמירה הזו עברה בכל בית המדרש והגיעה לאשתי בעזרת נשים והיא הייתה מבוהלת. אחרי שנה כבר הבנו למה הייתה כוונתו. הכוונה שלו הייתה הפוכה ממה שחשבנו".

הוא תמך בך בשעות הקשות, בימים בהם הותקפת? ימים בהם טענו נגדך שספרך אינם ראויים וביקשו להחרימם?

"לא, מעולם לא דיברנו על כך. הרי אני הייתי זנב של הרדיפה שלו עצמו, כשכל חב"ד נרדפה. אבל הגרש"ז אויערבאך זצ"ל היה קרוב אליי ותמך בי. באו אליו עם ספר שכתבתי ועם טענות עליו והוא אמר: הרי זה נכתב לפני עשרים שנה, למה אתם נזכרים עכשיו?".

היום יש עוד אנשים בשיעור קומה שכזה כמו אותם ענקי רוח?

"אין אנשים בשיעור קומה שכזה, כמו ענקי הדור אותו הכרתי, הרבי, הגרש"ז ועוד".

יש משהו ייחודי ביכולת שלך לחבר בין תחומי דעת רחבים. מאיפה כוח החיבור הזה? נדמה לי שרק החסידות יכולה לחבר יחד את התורה והמדע שלא יהיו כשני מקצועות הסותרים זה את זה.

"החסידות לא רק מחברת את התורה למדע, היא מחברת את התורה אל החיים בכלל. בלי זה יש תורה שהיא קודש וחיים שהם חול. אבל החסידות מקדשת את החיים ויוצקת בהם תוכן. רק החסידות יכולה להרים את החול ולחבר כל פרט ופרט מחיך, כל מה שאתה עושה, כולל דברי החולין, אל התורה ואל הקדושה. אדם יהודי הוא בן אדם פלוס. היום לוקחים בן אדם, מחזירים אותו בתשובה, מקצצים את כנפיו ומכניסים אותו למסגרת. אחרי שקיצצו אותו, הוא יהודי טוב. זה לא נכון. היהודי אינו אדם מינוס אלא אדם פלוס".

משיימת את הש"ס המבואר, לאן הלאה?

"יש לי כמה פרויקטים נוספים. פרויקט גדול מאוד לגבי התלמוד הירושלמי. אני גם רוצה לכתוב פירוש על התנ"ך. התכניות והפרויקטים, שבחלקם אני עוסק כבר כעת, אינם משאירים הרבה מקום פנוי. לפי החישוב שלי אזדקק אולי לעוד מאה שנים של עבודה. לאחר מכן, אולי אצא לפנסיה".